

ADAM SMIT VA UNING IQTISODIY G‘OYALARI

Suvonov Ruslan Ramz o‘g‘li

*Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti, Soliqlar va soliqqa tortish yo‘nalishi,
Soliqlar va budget hisobi fakulteti 1-bosqich talabasi*

E-mail: suvonovruslan43@gmail.com

Xudaybergenova Nigora Turganbayevna

PhD, Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

Annotatsiya. „Ushbu tezisda zamonaviy iqtisodiyot fanining asoschilaridan biri hisoblangan Adam Smitning fundamental g‘oyalari va ularning bugungi kundagi ahamiyati tadqiq etiladi. Ishda olimning „ko‘rinmas qo‘l“ konsepsiyasi, mehnat taqsimoti, erkin bozor mexanizmlari hamda davlatning iqtisodiyotga aralashuvi chegaralariga oid qarashlari tizimli ravishda tahlil qilingan. Shuningdek, Adam Smit iqtisodiy ta‘limotining shakllanish omillari hamda ushbu qarashlarning hozirgi global bozor jarayonlariga ta‘siri yoritilgan. Tezis, klassik iqtisodiy nazariyalarni chuqur anglash hamda ularni zamonaviy iqtisodiy islohotlar kontekstida baholashda muhim ilmiy-amaliy manba bo‘lib xizmat qiladi.“

Kalit so‘zlar: Adam Smit, klassik iqtisodiyot, mehnat taqsimoti, „ko‘rinmas qo‘l“, iqtisodiy liberalizm, erkin bozor, raqobat, iqtisodiy samaradorlik, davlat va iqtisodiyot.

Kirish. Adam Smit iqtisodiyot fanining klassik maktabiga asos solgan olimlardan biri bo‘lib, uning iqtisodiy qarashlari zamonaviy bozor iqtisodiyoti nazariyasining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Olimning 1776-yilda chop etilgan „Xalqlar boyligi“ („The Wealth of Nations“) asari iqtisodiyot fanining fundamental manbalaridan biri hisoblanadi. Ushbu asarda jamiyat farovonligining asosiy omili sifatida mamlakatning ishlab chiqarish salohiyati va mehnat unumdorligi e‘tirof etiladi.

E-Mehnat taqsimoti nazariyasi va iqtisodiy samaradorlik

Adam Smit iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili sifatida mehnat taqsimotini ko‘rsatadi. Uning fikricha, ishlab chiqarish jarayonining bosqichlarga bo‘linishi va ishchilarning ixtisoslashuvi mehnat unumdorligini oshiradi. Olim bu g‘oyani to‘g‘nog‘ich ishlab chiqarish misolida asoslab, bir ishchi barcha jarayonni mustaqil bajarganda mahsulot kam bo‘lishini, operatsiyalar taqsimlanganda esa ishlab chiqarish bir necha barobar ortishini ta‘kidlaydi.

Bugungi kunda ham ushbu tamoyil global ishlab chiqarish tizimi va transmilliy korporatsiyalar faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Turli mamlakatlarda mahsulot

qismlarining ishlab chiqarilishi va yig'ilishi mehnat taqsimotining amaliy ko'rinishidir.

F-“Ko‘rinmas qo‘l” konsepsiyasi va bozor mexanizmi

Adam Smit iqtisodiy ta'limotining markaziy g'oyalaridan biri “ko‘rinmas qo‘l” nazariyasi hisoblanadi. Olimning ta'kidlashicha, erkin bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir iqtisodiy subyekt, avvalo, o'z shaxsiy manfaatini ko'zlab faoliyat yuritadi. Tadbirkor foyda olish maqsadida ishlab chiqarishni tashkil etsa-da, ushbu jarayon natijasida jamiyat ehtiyojlari ham qondiriladi.

Smitning fikriga ko'ra, talab va taklif qonunlari hamda erkin raqobat bozorda muvozanatni shakllantiradi. Natijada resurslardan samarali foydalanish, mahsulot sifatining oshishi va narxlarning maqbullashuvi yuz beradi. Olim ushbu jarayonni “ko‘rinmas qo‘l” metaforasi orqali izohlagan. Mazkur nazariya bugungi bozor iqtisodiyoti tizimining nazariy asoslaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

G-Iqtisodiy liberalizm va davlatning iqtisodiyotdagi roli

Adam Smit iqtisodiy liberalizm g'oyasini ilgari surib, davlatning iqtisodiyotga ortiqcha aralashuviga qarshi chiqqan. U merkantilizm, proteksionistik cheklovlar va monopoliyalar iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatishini qayd etgan. Olim erkin savdo, erkin raqobat va kapital harakatining erkinligi iqtisodiy o'sishning muhim omili ekanligini asoslab bergan.

Shu bilan birga, Smit davlatning rolini to'liq inkor etmagan. Uning fikricha, davlat mudofaa, huquq-tartibot, xususiy mulk himoyasi hamda ta'lim va infratuzilma kabi strategik vazifalarni bajarishi lozim.

Adam Smit iqtisodiy g'oyalarining zamonaviy iqtisodiyotdagi ahamiyati

“Jadval tahlilidan ko'rinadiki, Adam Smit tomonidan ilgari surilgan iqtisodiy g'oyalar bugungi zamonaviy bozor iqtisodiyotining nazariy asoslarini tashkil etadi. Ayniqsa, mehnat taqsimoti, erkin raqobat va iqtisodiy liberalizm tamoyillari global iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Shu sababli Adam Smit qarashlari hozirgi iqtisodiy islohotlar jarayonida ham o'z ilmiy ahamiyatini saqlab qolmoqda.”

Adam Smit g'oyalari

Mehnat taqsimoti

Mazmuni

Ishlab chiqarish jarayonini bosqichlarga ajratish orqali mehnat unumdorligini oshirish

Zamonaviy iqtisodiyotdagi ahamiyati

Global ishlab chiqarish tizimi va transmilliy korporatsiyalar faoliyatining asosini tashkil etadi

Adam Smit g'oyalari

“Ko‘rinmas qo‘l”
nazariyasi

Erkin savdo
g'oyasi

Davlatning
cheklangan roli

Mazmuni

Shaxsiy manfaat orqali
jamiyat manfaatining yuzaga
chiqishi

Bozorni ortiqcha
cheklovlarsiz rivojlantirish

Davlatning asosiy
vazifalarini mudofaa, adolat va
infratuzilma bilan chegaralash

Zamonaviy iqtisodiyotdagi ahamiyati

Erkin bozor iqtisodiyoti
va raqobat muhitining
shakllanishiga xizmat qiladi

Xalqaro savdo va
investitsion jarayonlarning
rivojlanishini ta'minlaydi

Zamonaviy iqtisodiy
siyosatda bozor va davlat
muvozanatini shakllantiradi

Xulosa. „Xulosa qilib aytganda, Adam Smitning iqtisodiy g'oyalari klassik iqtisodiyot nazariyasining shakllanishida muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilgan. Olim tomonidan ilgari surilgan mehnat taqsimoti, “ko‘rinmas qo‘l”, erkin bozor va iqtisodiy liberalizm tamoyillari bugungi zamonaviy bozor iqtisodiyotida ham o‘z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Ayniqsa, ushbu qarashlar iqtisodiy samaradorlikni oshirish, raqobat muhitini rivojlantirish **hamda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan tarkibiy iqtisodiy islohotlarning strategik yo‘nalishlarini belgilashda** muhim nazariy-amaliy manba hisoblanadi.“

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Smith, A.** (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell.
2. **Shodmonov, Sh. Sh., Alimov, R. H.** (2021). *Iqtisodiyot nazariyasi* (Darslik). Toshkent: „Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi“.
3. **Vaxabov, A. V., Xajibakiyev, Sh. H.** (2019). *Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar*. Toshkent: „Moliya“.
4. **Adam Smith Institute.** (2024). *The Wealth of Nations Summary and Economic Principles*. [Online] <https://www.adamsmith.org/the-wealth-of-nations>
5. **World Trade Organization (WTO).** (2025). *Global Trade Report: The Evolution of Free Trade and International Division of Labor*. Geneva: WTO Publications.